

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Václav Novotný

Studijní obor: Sociální pedagogika

**Sociální začleňování klientů s nařízenou ústavní výchovou
do společnosti po dosažení zletilosti**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce : Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová

Olomouc 2014

Autorské prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury

V Novém Jičíně dne

.....
Václav Novotný

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat vedoucí práce Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové za odborné rady, připomínky a metodické vedení bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1 NÁHRADNÍ VÝCHOVA	6
1.1 Ústavní výchova.....	6
1.2 Ochranná výchova.....	9
1.3 Důvody umístění dětí v ústavní výchově.....	10
1.4 Příčiny vzniku poruch chování u dětí.....	12
1.5 Možné dopady ústavní výchovy na osobnost jedince.....	14
2 SYSTÉM ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČR	16
2.1 Orgány a instituce náhradní výchovy.....	16
2.2 Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.....	17
3 VÝCHOVNÝ ÚSTAV	18
3.1 Legislativa.....	18
3.2 Specifika výchovných ústavů.....	18
3.3 Úskalí výchovných ústavů.....	19
3.4 Vzdělávací programy ve výchovné činnosti.....	21
3.5 Charakteristika klientů výchovných ústavů.....	22
3.6 Současná problematika klientů odcházejících z výchovných ústavů.....	23
3.7 Spolupráce výchovných ústavů z jinými subjekty.....	25
3.7.1 Nejdůležitější právní předpisy v rámci pomoci.....	25
4 VÝCHOVNÝ ÚSTAV, STŘEDNÍ ŠKOLA A ŠKOLNÍ JÍDELNA V NOVÉM JIČÍNĚ	27
4.1 Charakteristika zařízení.....	27
4.2 Příprava dětí na vstup do samostatného života.....	28
4.2.1 Plán v oblasti resocializační a reedukační péče o klienty.....	28
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	30
5.1 Interpretace výsledků.....	31
6 DISKUSE A NÁVRH ŘEŠENÍ	46
ZÁVĚR	50
SEZNAM LITERATURY	51
PŘÍLOHY	53

Úvod

K výběru tématu bakalářské práce jsem byl inspirován svým působením ve výchovném ústavu. Určitou měrou se podílím na přípravě klientů do samostatného života a není mi lhostejné, jestli budou schopni se úspěšně integrovat do společnosti a zvládat běžné každodenní povinnosti. Je to životní fáze, která s sebou přináší spoustu rizik. Této problematice se věnuje v poslední době větší pozornost i v našem zařízení.

Hlavním cílem mé práce je zjištění, jak klienti vnímají etapu po odchodu z ústavního zařízení a jakým způsobem jsou na ni připravováni. Práce je rozdělena do několika částí. V první části se zaměřím na objasnění pojmů náhradní výchova, ústavní výchova a ochranná výchova. Budu se zabývat důvody a příčinami umístění dětí v ústavních zařízeních i možnými dopady na jejich vývoj.

Druhá část bude stručným přehledem systému zařízení pro výkon ústavní výchovy v České republice. Třetí část je věnována současným výchovným ústavům, jejich legislativě, charakteristice klientů, vzdělávacím programům a spolupráci výchovného ústavu s jinými subjekty. Ve čtvrté části představím zařízení, kde pracuji jako výchovný pracovník.

Praktická část bude věnována samotnému výzkumu, zaměřenému na zkoumání problematiky připravenosti klientů na odchod z výchovného zařízení do reálného života. Obsahem této části bude výzkum metodou dotazníku, který bude realizován s klienty Výchovného ústavu v Novém Jičíně. Výsledky svého výzkumu bych chtěl využít pro interní potřeby mého pracoviště jako návrh pro zlepšení metodických postupů při přípravě klientů na jejich začleňování do společnosti.

1 Náhradní výchova

Pro příznivý vývoj a řádnou výchovu dítěte je důležité, aby vyrůstalo v klidném a harmonickém prostředí rodiny. Pokud mu to není umožněno, rodina selhává a je potřeba zajistit jiné výchovné prostředí, je zde soubor institucí, které se podílejí na realizaci náhradní výchovy mimo vlastní rodinu. V některých případech nejsou děti svěřovány do péče náhradní rodiny, ale do péče institucí. Nedílnou součástí systému náhradní výchovy je ústavní a ochranná výchova. Jelikož pracuji jako pedagogický pracovník ve výchovném ústavu, snažím se rozšiřovat své teoretické poznatky v této problematice. V této kapitole se budu zabývat vymezením pojmů náhradní výchova, ústavní výchova a ochranná výchova. Také se zaměřím na příčiny, důvody a dopady institucionální péče na jedince.

Dle Matějčka je náhradní výchovná péče formou péče o děti, které z různých příčin nemohou být vychovávány ve vlastní rodině. Jde ve většině případů o péči ústavní, kde děti setrvávají do dospělosti. Dále Matějček hovoří o náhradní rodinné péči, kdy jsou děti vychovávány „náhradními rodiči“ v rodinném prostředí. Jedná se o osvojení a pěstounskou péči.¹

V případech, kdy dochází z různých důvodů k selhávání péče o dítě, není možnost umístění dítěte do pěstounské péče nebo do osvojení, může být zajištěno většinou dočasně jiné výchovné prostředí, zpravidla kolektivní výchovné zařízení.²

1.1 Ústavní výchova

Umísťování dětí do ústavní výchovy je složitým procesem, kde se hodnotí mnoho aspektů životní situace dítěte a rizik jeho dalšího vývoje. Tento procesní úkon je ukotven v právních předpisech našeho státu. Česká republika přijala a ratifikovala i

¹ MATĚJČEK a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1999, s. 31.

² MATĚJČEK a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1999, s. 39

několik mezinárodních dokumentů, která upravují práva dětí, rodiny i aspekty ústavní výchovy. Tuto problematiku jsem zahrnul do kapitol o institutu ústavní a ochranné výchovy.

Ústavní výchova jednou z forem náhradní kolektivní výchovy. Právní vymezení určuje § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Soud jí může nařídit jen tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena, narušena, jiná opatření nejsou účinná a rodiče nemohou z jiných vážných důvodů výchovu dítěte zabezpečit. Je možné také ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti dítěte.³

Před tím, než soud nařídí ústavní výchovu, je povinen zkoumat, zda nelze výchovu zajistit náhradní rodinnou péčí nebo péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁴ Tyto dvě formy mají před nařízením ústavní výchovy přednost.

Také v Úmluvě o právech dítěte se hovoří o tom, že pokud dítě nemůže být ponecháno trvale nebo dočasně v rodinném prostředí, stát mu poskytne zvláštní ochranu a pomoc formou náhradní péče. Zabezpečení náhradní péče zahrnuje předání dětí do výchovy, osvojení a až v nutných případech umístění do zařízení péče o děti.⁵

Škoviera uvádí, že i v názorech na nepotřebnost institucionální výchovy se objevují paradoxy, neboť se stále objevuje velká skupina dětí, pro kterou se tato forma péče jeví jako optimální. Může se jednat o děti staršího školního věku, které se již nedovedou přizpůsobit atmosféře jiné rodiny nebo o děti, které by na nějaký čas měly být od rodiny odděleny, aby se každý z nich zvlášť vyléčil a později mohli žít zase spolu.⁶

Na základě zákona č. 99/1963 občanského soudního řádu může nařídit předseda senátu předběžným opatřením dle § 76 odevzdat dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho, označí soud. Předběžné opatření dle § 76a může soud nařídit jen na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je vydáno v případě, ocitlo-li se nezletilé dítě bez

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 2009, §46, odst.1, s. 213.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 2009, §46, odst.2, s. 213

⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí. Úmluva o právech dítěte. Čl. 20, str. 109.

⁶ ŠKOVIERA, Albín. *Dilema náhradní výchovy*. 2007, s.34.

jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Předseda senátu nařídí, aby bylo dítě na dobu nezbytně nutnou umístěno do vhodného prostředí, které v usnesení označí.⁷

Když není možné umístit dítě z objektivních nebo subjektivních důvodů v náhradní rodinné výchově a výchova v přirozené rodině není také možná, musí soud nařídít ústavní výchovu.⁸

- je-li výchova dítěte vážně ohrožena,
- je-li výchova dítěte vážně narušena a předchozí výchovná opatření nevedla k nápravě,
- z jiných vážných důvodů nemohou rodiče o dítě pečovat.

Ústavní výchova může být soudem nařízena nejdéle na dobu 3 let, lze jí před uplynutím 3 let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody trvají. Trvání ústavní výchovy může být prodlouženo opakovaně, nejdéle na dobu 3 let.⁹

Soud je povinen nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda důvody pro nařízení ústavní výchovy trvají nebo zda není možné umístit dítě do náhradní rodinné péče. K tomuto účelu si zajistí :¹⁰

- zprávu od příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- vyjádření dítěte s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost,
- stanovisko rodičů.

Ústavní výchova by měla být pro dítě vždy tím nejkrajnějším řešením.

Dle Matějčka a kol. by mělo být v zájmu dítěte, aby vyrůstalo ve funkční rodině. Deklarujete to i přijatý zákon o sociálně - právní ochraně dětí. V zákoně je také zdůrazněno, že situace ohroženého dítěte by měla být řešena ozdravením rodinného

⁷ ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád*. 2009, §76, §76a, str. 138, 142.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 2009, §46, ods. 4, s. 216.

⁹ § 46, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 2009, §46, odst. 3, s. 213.

prostředí a zjišťováním, proč se rodiče o děti nedovedou nebo nechtějí postarat. Ve většině případů je situace ohroženého dítěte řešena ústavní výchovou.¹¹

1.2 Ochranná výchova

Ochranná výchova je institutem trestního práva, jelikož se v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže hovoří o subsidiaritě použití trestního zákona a trestního řádu. O tomto zákoně hovoříme jako o tzv.- lex specialis vůči trestnímu zákonu a trestnímu řádu. Dle tohoto zákona je ochranná výchova jednou z forem ochranného opatření. Dítětem se dle tohoto zákona rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršíl patnáctý rok věku a mladistvý se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršíl patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku a mládeží se rozumí děti mladší patnácti let a mladiství.¹²

Podle ustanovení zákona č. 218/2003 Sb. může soud pro mládež mladistvého uložit ochrannou výchovu pokud :¹³

- *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině, v níž žije.*
- *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána,*
- *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině.*

Dle ustanovení § 93 zákona č. 218/2003 Sb. může soud pro mládež uložit dítěti mladšímu 15 let, které se dopustilo činu jinak trestného opatření :¹⁴

- *výchovnou povinnost,*
- *výchovné omezení,*

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2008, s. 191.

¹² GOJOVÁ, Alena. (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 414.

¹³ § 22, odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže

¹⁴ § 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže

- *napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného programu ve středisku výchovné péče,*
- *dohled probačního úředníka,*
- *ochrannou výchovu.*

Ochranná výchova se ukládá na tak dlouhou dobu, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Ústavní výchovu i ochrannou výchovu lze prodloužit do dovršení devatenáctého roku mladistvého, je-li to v jeho zájmu. Soud pro mládež může rozhodnout o přeměně ochranné výchovy na ústavní výchovu nebo může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení a může mu být uložen dohled probačního úředníka.¹⁵

1.3 Důvody umístění dětí v ústavní výchově

Pro vývoj dítěte je potřeba, aby vyrůstalo ve zdravém rodinném prostředí. Rodinné zázemí, atmosféra důvěry a bezpečí podporuje v dítěti navození důvěry k okolnímu světu. Pokud je tato důvěra narušena a nejsou také dlouhodobě uspokojovány základní potřeby dítěte, prochází dítě psychickou deprivací. Z mé praxe vím, že většina dětí se dostane do ústavní výchovy vzhledem k absenci kvalitního rodinného zázemí.

Projevy deprivace mohou být velmi rozmanité, mohou zabírat celou škálu lehkých nápadností v rámci normálního duševního obrazu, až po hrubá poškození charakterového vývoje i intelektu. Časté jsou příznaky neurotické, psychopatické i somatické.¹⁶

O vážně narušené výchově nezletilého dítěte můžeme hovořit v tom případě, kdy ho rodiče zanedbávají po stránce citové, materiální i výchovné. Nezajímají se o to, zda dítě chodí pravidelně do školy, jestli má sklony k požívání alkoholu nebo experimentuje

¹⁵ GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s.414.

¹⁶ LANGMEIER Josef, MATĚJČEK Zdeněk *Psychická deprivace v dětství*. 1974, s.303-304.

s drogami. Hrozí zde, že výchova dítěte může být vážně narušena. V tomto případě může být ústavní výchova nařízena jako preventivní opatření.¹⁷

Výchova dítěte může být narušena, pokud na dítě působí závadné projevy rodičů nebo dalších osob. Dítě vlivem rodičů a širší rodiny přebírá asociální chování, dochází k již vážnému narušení výchovy a ústavní výchova zde plní funkci nápravnou.¹⁸

Ústavní výchova může plnit také funkci zajištění osobní péče a výchovy dítěte, když rodič nemůže zajistit výchovu dítěte z důvodu dlouhodobé nepřítomnosti, nemoci, invalidity, úmrtí, výkonu trestu.¹⁹

Škoviera Albín uvádí 3 typy rodinného zázemí, kdy se děti svěřují do náhradní výchovy:²⁰

- rodiče se nemohou o dítě postarat,
- rodiče se nechtějí o dítě starat,
- rodiče se neumějí o dítě postarat.

Prostředím, ze kterého pocházejí děti, které jsou umístovány do institucionální péče, většinou bývá:²¹

- neúplná rodina,
- rodina, kde péče o děti je zajišťována matkou, otec je jen formálním vychovatelem,
- oba rodiče selhávají ve výchově dětí,
- rodiče své děti týrají.

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. 2009, § 46, odst. 4, s. 216.

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. 2009, § 46, odst. 4, s. 216.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. 2009, § 46, odst. 5, s. 216.

²⁰ ŠKOVIERA, Albín. *Dilema náhradní výchovy*. 2007, s. 129.

²¹ GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 414-415.

1.4 Příčiny vzniku poruch chování u dětí

Nejen zanedbávání péče o děti musí být příčinou vzniku poruchového chování u dětí. Většinou se zde sčítají nepříznivé vlivy více rizikových faktorů.

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.“²²

Příčinami mohou být biologické i sociální :²³

1. Genetická dispozice – potíže se objevují již v raném věku především na úrovni temperamentu. Rizikovým faktorem je impulzivita, vyhledávání vzrušení, nezávislost na pozitivním sociálním hodnocení. Jedinec preferuje vlastní pravidla chování, které uspokojují jeho potřeby. Většinou se tyto dispozice objevují u jednoho z rodičů, který může být špatným vzorem chování a dítě bude nevhodně vychovááno.

2. Biologické dispozice – mohou mít různé příčiny a vznikají narušením struktury či funkce CNS. Mohou se objevit po úrazu hlavy, onemocněním mozku, po porodu. U dětí s poruchami chování se objevují odlišnosti v obou hemisférách. Projevují se hyperaktivitou, emoční labilitou, menší schopností se ovládat. Tyto jedince je snadné vyprovokovat až k výbuchu agrese. Rizikovým faktorem je jejich sklon k nežádoucímu způsobu reagování.

3. Úroveň inteligence – přímo nesouvisí s výskytem poruchového chování, významnějším způsobem ho neovlivňuje. Vyskytují se i asociální jedinci s nadprůměrnou inteligencí. Poruchové chování bývá často spojeno s problémy ve škole, výchovou v nepříznivých sociokulturních podmínkách a následně záporným postojem k sociálním normám společnosti.

²² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2008, s. 779.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2008, s. 781-782.

4.Vliv sociálního prostředí – pro hodnocení poruch je velmi důležitý. Je potřeba zmapovat souvislosti jejich vzniku. Nevhodné a nepodněné prostřední představuje pro děti velké riziko, neboť u nich může vytvářet a rozvíjet nežádoucí způsoby chování. Nejdůležitějším sociálním prostředím je **rodina**, která formuje a ovlivňuje budoucí chování dítěte nápodobou a identifikací. Zde si mohou děti osvojit i poruchové chování. V průběhu dospívání ovlivňují chování dětí jiné sociální skupiny, nejčastěji skupiny vrstevníků.

Dle Matějčička a Langmeiera má rodina v dnešní společnosti zásadní význam pro duševní vývoj dítěte. Každý člen rodiny má svou roli, kterou pomáhá naplňovat citové, fyzické, intelektuální a morální potřeby dítěte. Velký význam je přikládán i sourozeneckým vztahům. První emoční podněty dává dítěti v prvním období jeho života matka. Role otce by měla mít vliv v získání vzoru chování a zdroje autority a jistoty. Na osobnost dítěte působí celková atmosféra rodiny, která je závislá na schopnosti soužití členů rodiny. Pokud v rodině chybí trvale nebo v určitém období základní člen, může dojít k ohrožení dítěte deprivací. Příčinou této disociace může být rozvod, úmrtí, osamělost matky.²⁴

Děti, které jsou vychovávány jen jedním z rodičů (ve většině případů matkou,) mají více problémů zdravotních, psychických, výchovných, a také se více dostávají do konfliktu se zákonem než děti, které vyrůstají v úplné rodině. Menší sklon k porušování zákona mají chlapci, kteří žijí ve společné domácnosti s vlastním otcem.²⁵

Matoušek uvádí, že výchova dítěte není možná mimo rodinu hned v prvních letech jeho života. Tato zkušenost je ověřena v ostatních společnostech, které se pokoušely nahradit rodinu jinou institucí. U dítěte není možné získat pocit jistoty bez blízkých lidí, osvojit si dovednosti, postoje a hodnoty bez působení dospělých pečovateli.²⁶

²⁴ LANGMEIER, Josef, MATĚJČÍČEK, Zdeněk .*Psychická deprivace v dětství*.1974,s.139.

²⁵ MATOUŠEK,Oldřich,KROFTOVÁ,Andrea.*Mládež a delikvence*.2003,s.40.

²⁶ MATOUŠEK a kol. *Metody a řízení sociální práce*.2008, s.183.

1.5 Možné dopady ústavní výchovy na osobnost jedince

Z mého hlediska je ústav oproti vnějšímu sociálnímu prostředí svět sám pro sebe. Život v něm je více omezený a předvídatelnější. Dlouhodobý pobyt v ústavu je vážným zásahem do osudu jedince a může i trvale ovlivnit jeho život. V ústavní péči jsou jedinci vystaveni mnoha rizikům, která se liší věkem a vstupem jedince do zařízení.

Psychické deprivace mohou vznikat u dětí v ústavní výchově v tom případě, pokud nejsou uspokojovány základní psychické potřeby. Pokud děti vyrůstají v kolektivních zařízeních a mají se vyvíjet ve zdravou osobnost, musí být v pravé období a v optimální míře naplněna:²⁷

- potřeba stimulace,
- potřeba smysluplného světa,
- potřeba životní jistoty,
- potřeba pozitivní identity,
- potřeba otevřené budoucnosti.

Drtilová a Koukolík vysvětlují pojem deprivace doslovně odnětím. Pokud dojde u člověka po nějakou dobu k absenci smyslových podnětů, projeví se to u něj v podobě těžkých poruch prožívání a chování. Pokud dochází k deprivaci již v raném dětství, tím jsou následky trvalejší a mohou být i nezvratné.²⁸

Velkým rizikem pro jedince, který dlouhodobě pobývá v ústavu, je snížená schopnost adaptace na život za zdmi ústavu. V ústavu žije klient v uměle vytvořených podmínkách, má zde plné zaopatření, nemusí se starat o bydlení, stravu, ošacení, studium, volnočasové aktivity i finance. Pohybuje se většinou jen v omezeném prostoru a v úzkém kolektivu lidí. Jeho schopnost odpovědnosti v tomto redukovaném světě se snižuje a pobyt v nepřehledném vnějším světě může být pro něj velkým problémem. Jelikož jedinci nejsou vystaveni podnětům a nárokům, často u nich vymizí zájem o

²⁷ MATĚJÍČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná výchova*. 1999, s. 56.

²⁸ DRTILOVÁ, Jana, KOUKOLÍK, František. *Odlíšné dítě*. 1994, s. 92

vnější svět, nemají schopnost komunikovat, objevuje se u nich regrese čili návrat do ranějších vývojových stádií.²⁹

Klient se musí v ústavu neustále podřizovat režimu a potřebám dalších obyvatel. Dochází u něj také ke ztrátě soukromí a nuceného sdílení prostoru s lidmi, které si sám nemohl vybrat. Všechny uzavřené instituce s autoritativním režimem jsou také živnou půdou pro šikanu. Klient se může stát obětí šikany, pokud mu chybí dostatek sebevědomí, něčím se odlišuje a je zdravotně handicapovaný. Ústav se dá definovat jako místo, kde nikdy nemohou být klienti sami sebou.³⁰

Pobyt v ústavní výchově může být vlivem nepříznivě působících činitelů traumatem, který člověka poznamená na celý život. Následkem může být izolace od lidí, kteří neměli stejný osud a vyhledávání společnosti lidí, kteří prošli stejnou zkušeností. Mimo ústav se tak vytvářejí ostrůvky bývalých vězňů nebo alkoholiků.

Některé děti život v rodinném prostředí vůbec nepoznaly, obvykle prošly mnoha kolektivními zařízeními. Tyto deprimované děti velice těžko navazují vztahy a nemají smysl pro realitu mimo ústav. Mohou se dopouštět v době dospívání delikventního chování, které může být projevem naivity a zkresleného vidění světa. Lépe se adaptují na ústav než na samostatný život a vazba nebo vězení jsou pro ně více známým prostředím, kterému dávají nevědomky přednost.³¹

I vzhledem k negativnímu postoji většiny společnosti k existenci ústavní výchovy je faktem, že máme u nás děti, pro které je umístění v institucionálním zařízení jedinou reálnou možností. Dle mého názoru, bychom se neměli nyní zamýšlet jestli ústavní výchova ano nebo ne, ale skutečností, jak ji zkvalitnit.

²⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1995, s. 107.

³⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1995, s. 111.

³¹ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2003, s. 43.

2 Systém náhradní výchovy v České republice

Systém náhradní výchovy je soustavou orgánů a institucí, které zajišťují výchovu dětí mimo vlastní nebo náhradní rodinu.

2.1 Orgány a instituce náhradní výchovy : ³²

Resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Zařízení :

- Diagnostický ústav,
- Dětský domov,
- Dětský domov se školou,
- Výchovný ústav.

Zařízení pro preventivně výchovnou péči

- Středisko výchovné péče,
- Zařízení pro děti cizince.

Resort Ministerstva zdravotnictví

Zvláštní dětská zařízení

- Kojenecký ústav,
- Dětský domov,
- Dětské centrum.

Resort Ministerstva práce a sociálních věcí

- Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Zařízení sociálně- právní ochrany

- Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- Zařízení sociálních služeb.

Resort ministerstva spravedlnosti

- Soud,
- Státní zastupitelství,
- Probační a mediační služba České republiky,
- Věznice pro mladistvé.

³² GOJOVÁ, Alena(ed).*Sborník studijních textů pro sociální kurátory*.2009,s. 434.

2.2 Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních je v účinnosti od 1.7.2002. V tomto zákoně jsou vyjmenována zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní a ochranné výchovy.

Zařízeními jsou .³³

- *diagnostický ústav,*
- *dětský domov,*
- *dětský domov se školou,*
- *výchovný ústav.*

³³ § 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

3 Výchovný ústav

V tomto zařízení jsou soustřeďovány děti se závažnými výchovnými problémy, kde nebylo možné nalézt řešení, aby zůstaly v rodině. Toto zařízení vyžaduje odborné pedagogické obsazení a propracovaný systém resocializačních opatření a kvalitní péči.

3.1. Legislativa

Činnost výchovného ústavu se řídí zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Mezi další důležité právní předpisy, kterými se řídí výchovný ústav, patří zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, správní řád č. 500/2004, zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, Úmluva o právech dítěte.

3.2 Specifika výchovných ústavů

Výchovný ústav plní zejména výchovné, vzdělávací a sociální úkoly vůči dětem, které jsou zde umístěny na základě nařízené ústavní nebo ochranné výchovy. Jedná se o děti se závažnými poruchami chování, starší 15 let. Je možné do ústavu umístit i dítě starší 12 let s vážnými poruchami chování, které má uloženou ochrannou výchovu ve výjimečných případech i s nařízenou ústavní výchovou. Zřizují se odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, případně jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro nezletilé matky a jejich děti nebo děti

vyžadující léčebnou pomoc. Součástí ústavu je základní nebo speciální škola, může být zřízena také střední škola.³⁴

Děti v ústavních zařízeních mají svá práva a povinnosti, které jsou přímo specifikované v zákoně. S těmito právy a povinnostmi musí být po příchodu do zařízení seznámeny.

Děti mají ve výchovném ústavu právo na plné, přímé zaopatření. Musí být dbáno na jejich důstojnost. Je podporován rozvoj jejich tělesných, duševních, citových a sociálních dovedností. Jsou pro ně vytvořeny podmínky pro dosažení vzdělání a dle jejich schopností a potřeb se také připravují na budoucí povolání. Mají také právo účastnit se aktivit zařízení, podávat návrhy, stížnosti, vyjadřovat svůj názor. Mohou přijímat návštěvy v zařízení a za souhlasu pedagogického pracovníka zařízení opustit.³⁵ Dítě musí plnit také povinnosti v souladu s ustanovením vnitřního řadu zařízení. Za porušení povinností mohou být dětem ukládána opatření, která jsou zaznamenávána do osobního spisu dítěte.³⁶

Každé zařízení má povinnost vést tuto dokumentaci :³⁷

- vnitřní řád zařízení,
- roční plán výchovně vzdělávací činnosti,
- týdenní vzdělávací programy,
- osobní dokumentaci dětí a programy rozvoje osobnosti,
- dokumentaci o umístění a průběhu pobytu dítěte v oddělené místnosti a na útěku,
- knihu denní evidence zařízení, úředních a ostatních návštěv.

3.3 Úskalí výchovných ústavů

I když se v současné době v České republice preferuje forma náhradní rodinné péče, myslím si, že v ústavní výchově zůstává ještě mnoho dětí, pro které je institucionální

³⁴ § 15 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

³⁵ § 20 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

³⁶ § 21 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

³⁷ § 34 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

výchova jediným možným řešením. Je potřeba se tímto problémem zabývat a pracovat na zkvalitnění ústavní péče.

Mezi některé nedostatky ústavní výchovy patří :³⁸

- absence pravidelné supervize pracovníků,
- nedostatečnost v zajištění okamžité pomoci služeb externích odborníků při krizových situacích,
- neodpovídající vzdělání pedagogických pracovníků,
- časté obměny výchovných pracovníků, které neumožňují dětem navázání bližšího vztahu a vzájemné důvěry,
- v zařízeních chybí odborní pracovníci-psycholog, etoped, psychoterapeut,
- kolektivní přístup výchovných pracovníků neumožňuje dát prostor individuálnímu přístupu k dítěti,
- malá spolupráce se sociálními pracovníky v místě bydliště dítěte,
- špatná spolupráce se sociálně-právní ochranou dětí při působení na změnu dysfunkčního prostředí rodiny, kde se má dítě vrátit zpět,
- děti jsou v některých případech propouštěny na dovolenky, i když samy nechtějí, důvodem může být potřeba snížení stavu dětí v době dovolených v zařízení,
- velký počet svěřenců na jednoho vychovatele,
- výchovné metody jsou většinou nastaveny na proces odměn a trestů,
- institucionální prostředí neumožňuje dětem upevňovat společensky žádoucí formy chování v prostředí, které vyvolává reálný prožitek.

Škoviera uvádí, že existuje mnoho odborníků, kteří zpochybňují účinnost převýchovy dětí v uzavřených zařízeních v tom smyslu, že:³⁹

- převýchova dětí je odtržena od reálného života a je funkční jen v systému instituce,
- izolace se může stát cílem práce s klientem, ale ne jejím nástrojem,

³⁸ GOTTWALDOVA, Martina a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J.Pestalozziho Chrudim.2006, s.6-7.

³⁹ ŠKOVIERA, Albin. *Dilema náhradní výchovy*.2007,s.85.

- uzavřená instituce není nejlepší prevencí recidivy, je vhodnější zvolit formu terapie a převýchovy,
- při resocializaci dítěte je potřeba, aby si dítě nové vzorce chování ověřilo v reálném světě,
- spolupráce dětí v uzavřeném zařízení je spíš formální záležitostí a většinou nespěje k pozitivní vnitřní změně,
- v uzavřených zařízeních dochází častěji k vytvoření patologické subkultury.

Mezi nedostatky výchovných ústavů patří chybějící koncepce toho druhu výchovy, která by měla reagovat na změny ve společnosti a malá diferenciaci jednotlivých zařízení, kde by měli být od sebe odděleni klienti, kteří jsou více narušeni a ovlivňují ty méně narušené.⁴⁰

3.4 Vzdělávací programy a výchovné činnosti

Při příchodu do zařízení je zpracován pro každého klienta „Plán programu rozvoje osobnosti,“ který je zpracován určeným pedagogickým pracovníkem na základě komplexní zprávy z diagnostického ústavu a nejméně 2 krát ročně je vyhodnocován.⁴¹

V těchto plánech je často zapomínáno na problematiku sociálního začleňování klientů výchovných ústavů zpět do společnosti. Rámcový program pro tuto problematiku si vytváří každý výchovný ústav sám v rámci svých možností. Schází metodické vedení výchovných pracovníků, psychologů a sociálních pracovníků, jakým způsobem mají s klienty pracovat, aby jejich postupné začleňování do společnosti proběhlo bez větších problémů. Kromě vzdělávacích programů je důležité spolupracovat ze všemi zainteresovanými institucemi, které se budou na přechodu klienta do běžného života podílet. Součástí programů by měla být i snaha výchovných pracovníků o možnosti zapojit se do řady projektů, které realizují neziskové nestátní organizace a jsou právě zaměřeny na pomoc jedincům s různým handicapem a znevýhodněním s integrací do společnosti.

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2003, s. 161.

⁴¹ §5 odst.2 vyhlášky č.438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Plán práce na každý rok si vypracovává každé zařízení podle svých potřeb, vizí a poslání. Součástí tohoto plánu je také popis výchovných činností s klienty v oblasti resocializační a redukační péče, kde jsou popsány negativa současného stavu, strategické cíle v oblastech vzdělávacích, výchovných i sociálních.

3.5 Charakteristika klientů výchovných ústavů

Ze své praxe mohu posoudit, že nelze zobecnit jeden typ klientů výchovných ústavů. Každý klient pochází z odlišného rodinného prostředí, má své potřeby, problémy, různé šance na integraci do běžného života. Ve výchovných ústavech je většina klientů, u kterých se setkávám s různými poruchami chování, psychickými i psychiatrickými diagnózami. Pro mou pedagogickou činnost je důležité se s touto problematikou seznámit blíže.

Do ústavní výchovy jsou umisťovány děti, které :⁴²

- vyžadují výchovný léčebný režim na základě jejich neurologického i psychického poškození,
- projevují se u nich závažné poruchy chování,
- vyskytují se u nich extrémní poruchy chování.

Ve většině případech i po odchodu z ústavní výchovy budou tito mladí lidé problémoví a jejich integrace do společnosti se neobejde bez systémových opatření.

Děti, které jsou umístěné do institucionální péče, jsou charakteristické rizikovým chováním, různými stupni disociality, asociality a někdy i antisociality. Jedná se o řešení různých vztahových situací, které mají charakter substituce, úniku, změny stavu vědomí za pomoci návykových látek. Jedná se o děti, které jsou charakterizovány v anamnéze jako konfliktní, často selhávají. Citovým strádáním se u nich vytvořily obranné mechanismy, a proto city nahrazují nebo potlačují jinými činnostmi jako je hudba, trestná činnost, drogy, alkohol. Vlivem více negativních faktorů, mají oslabenou strukturu ega a to vše způsobuje oslabení funkce svědomí a absenci norem a hodnot.

⁴² GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 419.

Snížená sebeúcta těchto dětí způsobuje po opuštění ústavu problémy ve všech oblastech života.⁴³

Domnívám se, že s nejhoršími problémy v běžném životě se setkávají klienti výchovných ústavů. Většinou se jedná o klienty s určitou poruchou chování nebo osobnosti, kteří pro tuto poruchu nemohli být umístěni v dětském domově. Jsou zde umístěni za záškoláctví, útěky, krádeže, toxikomanií, agresivitu i šikanu. Úkolem výchovného ústavu je oddělit klienta od rizikového prostředí, stabilizovat jeho chování, pracovat na změně naučených negativních vzorců chování a následně ho připravit na úspěšnou integraci zpět do společnosti.

3.6 Současná problematika klientů odcházejících z výchovných ústavů

Jako výchovný pracovník vnímám problémy chlapců často jako velmi těžko řešitelné. Otevírá se před nimi velmi nejistá budoucnost, kde často dochází k jejich selhání.

U dětí, které byly umístěny v institucionální péči, se v podstatě jejich patologický vývoj může v některých případech přerušit nebo i zastavit. Po odchodu z ústavu nejsou připraveni na normální život a selhávají. Pokud se vracejí zpět do nevhodného prostředí, může dojít k pokračování sociálně patologického vývoje, nebo i k jeho nastartování. K častému selhání mladých lidí přispívá i skutečnost, že prožili mnoho let v ústavním prostředí a režimu. V tomto kolektivním zařízení zatím není mnoho prostoru pro individuální rozvoj osobnosti a více možností individuální práce s klienty. U některých dětí se po návratu do původní rodiny začne objevovat trestná činnost, což může mít za příčinu i skutečnost, že během doby, co bylo dítě v institucionální péči, nedošlo k nápravě poměrů v původní rodině, nikdo se nepokusil o její resocializaci. V České republice chybějí alternativy, které by podpořily a sanovaly původní biologickou rodinu. Klienti často selhávají, i když po opuštění ústavu odejdou do zařízení služeb sociální prevence. Vzhledem k tomu, že koncepce této služby je poskytována na základě dobrovolnosti a dodržování určitých pravidel, je pro klienty překážkou, skončí často na ulici. Nedostatečné jsou pro tyto klienty i služby následné péče, které by měly na sebe navazovat a usnadňovat mladým lidem integraci do

⁴³ GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 42.

společnosti. V současné době jsou tyto služby v České republice poskytovány nesystémově, v různé kvalitě a nekoordinovaně.⁴⁴

Mladí lidé mají v současné době ve výchovných zařízeních dokonalý servis. Zajištění všeho potřebného však nestačí k tomu, aby zvládli život za zdi ústavu. Často se potýkají s potížemi, jako jsou:⁴⁵

- neschopnost komunikovat s úřady při vyřizování sociálních dávek, bydlení, osobních dokladů, evidence na úřadu práce, hledání zaměstnání,
- potíže s hospodařením s finančními prostředky,
- neumějí se orientovat v cenách zboží, neznají ceny nájmu i podnájmu bytu, nemají právní povědomí o pracovních smlouvách,
- nemají vytvořeny pracovní návyky, často pracují jen krátkodobě, nemají smysl pro zodpovědnost,
- nebývají připraveni na partnerský a sexuální život, mají problémy při plnění partnerské i rodičovské role, jejich vztahy nebývají trvalé, nemají informace o antikoncepci,
- zažitý systém odměn a trestů, který je uplatňovaný v zařízení, vede k jejich účelovému chování,
- mají problém se společně podílet na plnění úkolů a spolupracovat, jelikož hodnotící systém zařízení v nich zakořenil soutěživost,
- jejich pobyt v ústavu v nich vyvolává pocit stigmatizace,
- dosahují nižšího vzdělání, i když jejich vrozená inteligence je vyšší, mají větší sklony ke kriminálnímu chování,
- chybí jim poznatky o životě v klasickém modelu rodiny i s žádoucím vzorcem chování, nemají dostatečně kvalitní informace o partnerství, rodinných vztazích.

Za dobu praxe ve výchovném ústavu je mi známo, že naše většinová společnost těmto mladým lidem, kteří opouštějí výchovná zařízení, integraci zpět do společnosti nijak neusnadňuje. Většina z nich je stigmatizovaná pobytem v ústavu. Nejraději by udělali za svou minulostí tlustou čáru, protože mají strach, že je minulost bude stále dohánět a bude jim vždy někým připomenuta.

⁴⁴ GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 416.

⁴⁵ GOJOVÁ, Alena (ed). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 2009, s. 421-422.

3.7 Spolupráce výchovných ústavů s jinými subjekty

Mnozí mí klienti mají různě kombinované handicap. Nejenže trpí citovou deprivací, ale mají snížené intelektové schopnosti, sociální dovednosti, trpí různými psychickými poruchami. Dle mého názoru není schopna většina z nich bez pomoci samostatně žít. Na současném trhu práce budou nezaměstnatelní, nezajistí si dostatek finančních prostředků na bydlení a k zajištění základních osobních potřeb. Pro usnadnění jejich resocializace je stanoveno v platné legislativě několik možností pomoci.

3.7.1 Nejdůležitější právní předpisy v rámci pomoci

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, v platném znění,
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

V § 92 písm. c) zákona č. 108/2006 Sb. je vymezena cílová skupina osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchova a jejichž způsob života může vést ke konfliktu. Tyto osoby jsou cílovou skupinou sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Sociální kurátor poskytuje těmto osobám základní i odborné sociální poradenství, které směřuje k řešení jejich životní situace. Klienty v zařízeních, zajišťujících ústavní výchovu, má sociální kurátor kontaktovat a nejméně 6 měsíců před jejich propuštěním společně s odborníky v těchto zařízeních připravovat podmínky na jejich odchod do života mimo ústav. V návaznosti na sociálně právní ochranu dětí by měl sociální kurátor spolupracovat také s rodinami, do kterých se klient vrací. V některých případech může být návrat do původní rodiny rizikem, pokud nedošlo k úpravě poměrů.

Po propuštění z ústavu pomáhá sociální kurátor klientům při zajištění ubytování, finančních prostředků, práce a i dočasných pobytů v Domech na půl cesty.⁴⁶

Po propuštění ze zařízení pomáhá sociální kurátor klientovi s vyřizováním sociálních dávek.

Možnosti zabezpečení klienta těmito dávkami nám umožňuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, který stanoví minimální hranice peněžitých příjmů k zajištění výživy a základních životních potřeb a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, kdy si klient může zažádat o přiznání sociální dávky na zajištění živobytí a bydlení. Dále se na osobu, která je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech vztahuje § 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, kdy může být klientovi přiznána mimořádná jednorázová okamžitá pomoc ve výši 1000,-Kč.⁴⁷

Dle § 24 odst. 1 písm.j) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních je ředitel zařízení v zájmu návaznosti péče povinen informovat příslušný obecní úřad 6 měsíců předem o nadcházejícím propuštění dítěte. V § 24 odst. 1 písm. k) tohoto zákona má ředitel umožnit dítěti, které má být propuštěno, jednání se sociálním kurátorem. Také ředitel ústavu může dle § 24 odst. 5 ukončit klientovi pobyt v zařízení dosáhne-li zletilosti nebo po prodloužení ústavní a ochranné výchovy do 19-ti let, pokud s ním není uzavřena smlouva o setrvání v zařízení do ukončení přípravy na budoucí povolání , nejdéle do 26 let..⁴⁸

⁴⁶ GOJOVÁ, Alena(ed).*Sborník studijních textů pro sociální kurátory*.2009,s. 424-430.

⁴⁷ GOJOVÁ, Alena(ed).*Sborník studijních textů pro sociální kurátory*.2009,s. 423.

⁴⁸ § 24, odst.1,odst.5 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních

4 Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna v Novém Jičíně

Po předchozí teoretické části práce bych se nyní blíže věnoval výchovnému zařízení, kde jsem zaměstnán jak výchovný pracovník.

4.1 Charakteristika zařízení

Pracuji jako odborný vychovatel ve Výchovném ústavu, střední škole a školní jídelně v Novém Jičíně, příspěvkové organizaci řízené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Tento výchovný ústav je speciálním školským zařízením, které je určeno pro chlapce starší 15 let se závažnými poruchami chování. Jsou zde umístováni chlapci na základě rozhodnutí soudu o ústavní nebo ochranné výchově. Většinou se jedná o jedince z dysfunkčních rodin a poruchami chování. Ústav plní vůči těmto dětem funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. Statutárním orgánem zařízení je ředitel, který řídí a kontroluje veškerou činnost. Součástí našeho zařízení je střední škola, která plní funkce výchovné a vzdělávací a připravuje studenty v učebních oborech strojní mechanik, malířské a natěračské práce, stavební práce a zpracování dřeva. Základní jednotkou je výchovná skupina, kterých máme v zařízení 7, z toho 5 je součástí oddělení ústavní výchovy a 2 oddělení ochranné výchovy. Každá výchovná skupina může mít nejvíce 8 chlapců.

Nedílnou součástí plánu práce tohoto školského zařízení je i dlouhodobý cíl, který je v našem zařízení směřován na respektování individuálních zvláštností jedince, jako je jeho odlišnost a tempo. V rámci prevence se snažíme předcházet a zmírňovat negativní projevy chlapců a přispívat k jejich osobnostnímu růstu. Prostředkem pro vytvoření partnerského vztahu mezi chlapcem a pedagogem je nutnost vytvoření bezpečného klimatu a respektování práv dítěte.

V současné době se s nástupem nového ředitele řeší nedostatky v oblasti resocializační a reedukační péče o klienty. Do strategických stěžejních cílů byla také zařazena etapa realizace výstupu chlapců ze zařízení. Příprava chlapců by se měla promítnout do oblasti vzdělávací, výchovné, sociální a diagnostiky.

4.2 Příprava dětí na vstup do samostatného života

Každý den v zařízení probíhá příprava klientů na jejich samostatný život. Děje se tak formou výchovných a vzdělávacích činností, které jsou realizovány v etapách. Nejprve se jedná o fázi adaptační, kdy se chlapci učí přizpůsobit a přijmout podmínky zařízení. Osvojují si základy dodržování osobní hygieny, pořádku a základních společenských pravidel. Navštěvují učební obor, kde získávají potřebné teoretické a praktické poznatky. Jsou vedeni k zaujímání správných životních postojů a motivováni k dalšímu vzdělávání. V mimoškolních programech se zúčastňují zájmové činnosti, která je jednou z priorit resocializačního působení. Chlapci mají možnost se realizovat v různých kroužcích. Ve fázi před předpokládaným výstupem se zařízení se zjišťuje funkčnost rodinného a sociálního zázemí. S klientem jsou vedeny individuální pohovory o jeho představách a možnostech života mimo zařízení. Pokud se klient nemá kam vrátit, řeší se sociálním pracovníkem možnosti bydlení v Domech na půl cesty nebo Azylových domech. Zkoumají se také možnosti uplatnění klienta na trhu práce po opuštění zařízení.

4.2.1 Plán práce v oblasti resocializační a reedukační péče o klienty

Problematika resocializační a reedukační péče o klienty je v poslední době v našem zařízení hodně diskutovaná. Shodli jsme se názoru, že není vypracovaná systematická metodika. Postupně u nás dochází k revizi a inovaci „Programů rozvoje osobnosti“ jednotlivých chlapců. Aby mohlo docházet k převýchově klientů, je kladen důraz na vytvoření pozitivní vazby klienta a pedagogického pracovníka. Cílem resocializace by mělo být dosažení určité úrovně osobnosti klienta, aby byl schopen nekonfliktního života ve společnosti. Reedukace je zaměřena na korekci jednání a chování. Tyto cíle mají být aplikovány v oblasti vzdělávací, výchovné a diagnostiky.

V našem zařízení chybí také zpětná vazba úspěšnosti či neúspěšnosti začlenění chlapců do společnosti. Tyto informace by mohly pomoci vyhodnotit současné nastavení programů resocializace a poznatky ve formě sběru informací uplatnit ve více cíleném, motivovaném a koordinovaném programu. Jednou z možností zlepšení metodických postupů je i nastavení vztahu s potencionálními zaměstnavateli a organizacemi, které

po výstupu ze zařízení mohou zajistit chlapcům ubytování nebo ve stávajícím zařízení vytvořit tzv. „cvičné byty“, kde by si chlapci mohli v realitě vyzkoušet, jak jsou schopni se o sebe postarat.

Důležitou oblastí v této problematice je i získání finančních prostředků na financování projektů v této oblasti. Jedná se o možnosti čerpání financí ze zdrojů Moravskoslezského kraje, které jsou spolufinancované ze zahraničních finančních zdrojů, a také návrhy na individuální národní projekty nebo grantové programy. Plán využití těchto možností je i součástí plánu práce našeho zařízení na školní rok 2013-2014. Projekty by měly být zaměřeny na přípravu klientů na samostatný život. Je důležité, aby byly projekty pro klienty přínosem, zaujaly je a mohly být realizovány v prostředí mimo ústav. Mohlo by se jednat o tématické semináře v rámci víkendových pobytů, tábory, kurzy.

5 Dotazníkové šetření

Ke zkvalitnění práce s klienty jsem si zvolil pro svůj výzkum Výchovný ústav, střední školu a školní jídelnu v Novém Jičíně.

Cílem mé práce je zjištění, jak klienti vnímají životní etapu po odchodu z ústavního zařízení a jestli jsou na ni připravováni.

Vycházím z problému, že životní etapa po odchodu klientů z ústavního zařízení hraje v jejich dalším životě jednu z klíčových rolí. Nepřípravenost těchto mladých lidí na běžnou realitu může mít nedozírné následky pro jejich další život. Klienti většinou sami nevědí, jaké problémy je čekají za zdmi ústavu a jestli jsou na jejich zvládnutí dostatečně připravováni.

Dílčí cíle :

- 1. Zjistit názory klientů na svou přípravu na životní situaci po odchodu z ústavního zařízení.**
- 2. Zjistit problémové oblasti, kterých se obávají klienti po odchodu z výchovného zařízení.**
- 3. Zjistit funkčnost následné péče o klienty po odchodu z výchovného zařízení.**

Metoda výzkumu

Pro naplnění daných cílů jsem se rozhodl provést výzkumné šetření formou anonymního dotazníku, který je velice jednoduchý a časově nenáročný.

Výběr zkoumaného vzorku

Ve stavu výchovného zařízení je nyní celkem 39 klientů. Z toho jsou 3 klienti v současné době umístěni ve vazební věznici a 6 klientů je mimo ústavní zařízení na útěku.

Výzkum byl uskutečněn s počtem 30 respondentů ve věku od 15 do 19 let, které jsem získal z řad klientů ústavní a ochranné výchovy Výchovného ústavu v Novém Jičíně.

Technika sběru dat

Pro svůj výzkum jsem si vytvořil speciálně konstruovaný dotazník, který jsem rozdál respondentům. Dotazník byl anonymní. Obsahoval otázky uzavřené, polootevřené a otevřené. Výzkum jsem provedl vždy odděleně ve třech výchovných skupinách v době jejich zájmové odpolední činnosti. Dotazníkové šetření proběhlo vždy v klubovně našeho zařízení. Samotnému vyplnění dotazníku předcházelo krátké seznámení respondentů s cílem výzkumu, ujištěním o anonymitě a o srozumitelnosti dotazníku. Po vyplnění odevzdali respondenti své dotazníky na předem určené místo. Celková návratnost dotazníků byla 100 %.

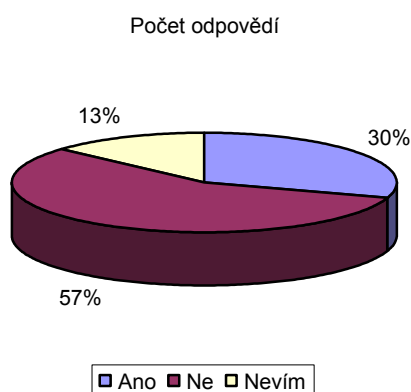
Výsledné údaje, zjištěné v rámci tohoto výzkumu, jsem zpracoval do přehledných tabulek a graficky znázornil.

5.1 Interpretace výsledků

Tabulka č. 1 – k otázce č.1

Myslíte si, že odchod z ústavu a začlenění do společnosti bude pro Vás náročným obdobím	Počet odpovědí
Ano	9
Ne	17
Nevím	4

Graf k tabulce č. 1

Vyhodnocení :

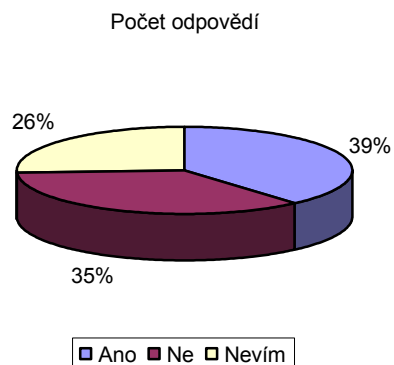
Z grafu č. 1 je patrné, že 57% respondentů si myslí, že období jejich začlenění do společnosti po odchodu z výchovného zařízení nebude náročné. 30% respondentů si uvědomuje závažnost tohoto období a 13% respondentů neví, jestli bude pro ně začleňování problémem.

Výsledky grafu ukazují, že největší počet respondentů přemýšlí o své budoucnosti kladně, nepřipouští si žádné problémy. Jejich představy o budoucím životě jsou většinou nereálné, ale převažuje zde touha po životě na svobodě a možnosti rozhodovat o sobě. Po odchodu z ústavu si často chtějí vynahradit uspokojení svých potřeb a mohou se dostat do konfliktu se zákonem. Chybí jim stabilní sociální zázemí a funkční rodina. Respondenti, kteří si uvědomují závažnost tohoto období, uvažují o své budoucnosti s obavami. Nevědí, do jakých podmínek se budou vracet a jestli budou schopni se o sebe postarat. Nejmenší počet respondentů o svém začleňování do společnosti zatím nepřemýšlí.

Tabulka č. 2 – k otázce č.2

Je pro Vás důležité, se na tuto životní situaci připravovat ?	Počet odpovědí
Ano	12
Ne	11
Nevím	8

Graf k tabulce č. 2

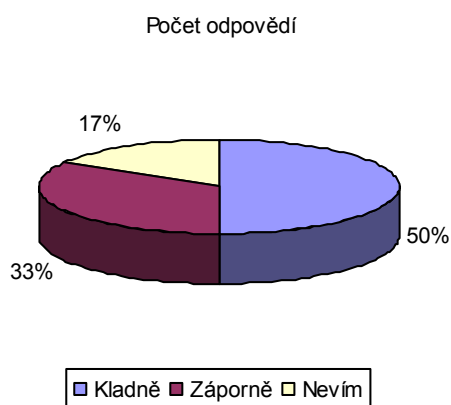
Vyhodnocení :

Otázku č. 2 jsem do dotazníku zařadil z toho důvodu, abych zjistil názor respondentů, jestli je pro ně důležité, aby byli na etapu sociálního začleňování během pobytu v ústavu připravováni. 39 % respondentů považuje přípravu za důležitou, pro 35 % není pro jejich úspěšné začleňování podstatná. 26% respondentů nemá jasno, na co se mají připravovat a jakým přínosem by pro ně příprava měla být.

Tabulka č. 3 – k otázce č. 3

Jak hodnotíte rodinné zázemí, kde jste vyrůstal?	Počet odpovědí
Kladně	15
Záporně	10
Nevím	5

Graf k tabulce č. 3

Vyhodnocení:

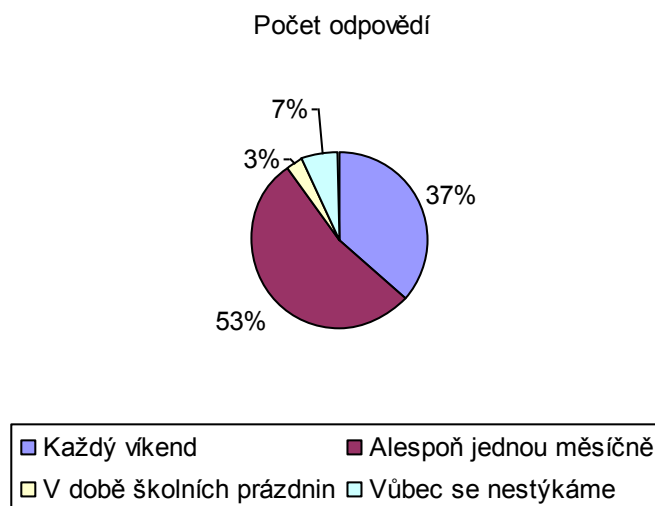
Otázkou č. 3 jsem směřoval k zjištění názoru respondentů na jejich rodinné zázemí. Rodina může pro každého z nich být tou nejpřirozenější oporou pro integraci do společnosti.. V 50 % byla u klientů zaznamenána kladná odpověď, která jim dává naději návratu zpět do rodinného prostředí, což může ulehčit jejich začlenění do společnosti. U 33% záporných odpovědí je pravděpodobné, že respondenti nebudou plánovat návrat do rodinného prostředí. 17% respondentů nedovede zhodnotit své

rodinné zázemí. Ale stále mohou brát návrat do rodiny jako jednu z možností začátku své nové životní etapy.

Tabulka č. 4 – k otázce č. 4

Jak často se stýkáte s rodinou ?	Počet odpovědí
Každý víkend	11
Alespoň jednou měsíčně	16
V době školních prázdnin	1
Vůbec se nestýkáme	2

Graf k tabulce č. 4

Vyhodnocení :

Otázkou č. 4 jsem zjišťoval, jak často se respondenti stýkají s rodinou, jestli nedošlo k přetrhání vazeb. 53% respondentů odpovědělo, že se stýká s rodinou alespoň jednou měsíčně, 37% jezdí domů každý víkend a 3% jen v době školních prázdnin. S rodinou se vůbec nestýká 7% respondentů. Tito neuvedli důvod, proč nejsou v kontaktu s rodinou. Pokud je udržován i ten nejmenší kontakt respondenta s rodinou je reálnější možnost vztahu znovu obnovit a podpořit ze strany užší spolupráce ústavu s rodinou.

Tabulka č. 5 – k otázce č. 5

Přestože se nestýkáte, máte zájem o obnovení vztahu s rodinou ?	Počet odpovědí
Ano	2
Ne	0

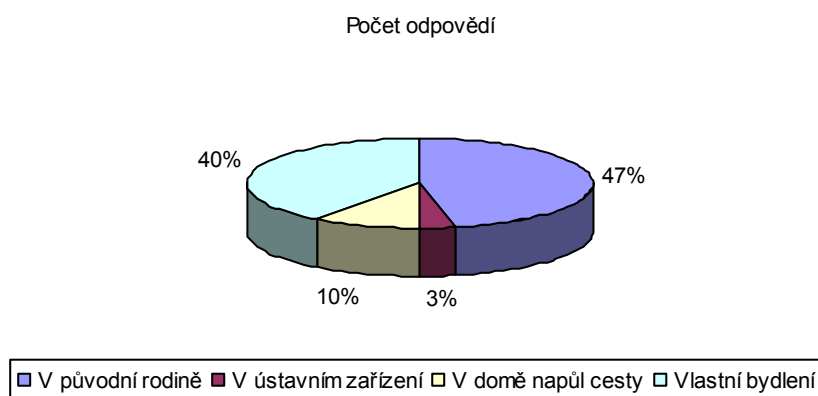
Vyhodnocení :

2 respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli, že se vůbec s rodinou nestýkají, mají zájem na obnovení vztahů s rodinou. Každé dítě by mělo mít šanci se vrátit do své původní rodiny. Někdy se jedná o nefunkční a nepodnětné rodinné prostředí, ale přesto se tam chtějí respondenti vrátit.

Tabulka č. 6 – k otázce č. 6

O jaké možnosti bydlení uvažujete po ukončení ústavní výchovy ?	Počet odpovědí
V původní rodině	14
V ústavním zařízení	1
V domě napůl cesty	3
Vlastní bydlení	12

Graf k tabulce č. 6

Vyhodnocení :

O možnosti bydlení v původní rodině uvažuje 47% respondentů.. Dalších 40 % by dalo raději přednost vlastnímu bydlení, 10% by využilo služeb Domů na půl cesty a 10% respondentů uvažuje o možnosti nabídky ústavu zůstat na dohodu v ústavním zařízení. Návrat do rodiny může být pro respondenty i rizikovým faktorem, neboť se vracejí zpět do patologického prostředí. Je to však většinou jediná možnost řešení jejich bytové otázky. I když touží po samostatnosti a vlastním bydlení, chybí jim finanční prostředky.

Tabulka č. 7 – k otázce č. 7

Byla s Vámi řešena individuálně příprava na odchod z ústavu v rámci „Programu rozvoje osobnosti“?	Počet odpovědí
Ano	15
Ne	15

Graf k tabulce č. 7

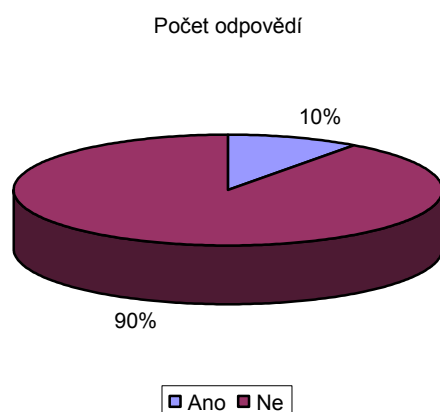
Vyhodnocení :

U této otázky jsem předpokládal větší procento kladných odpovědí ze strany respondentů. 50 % respondentů odpovědělo, že s nimi byla řešena individuální příprava na odchod z ústavu, 50% odpovědělo záporně. Tento „Plán programu rozvoje osobnosti“ má být povinně vypracováván u každého respondenta na základě výměny informací všech zainteresovaných pracovníků a samotného respondenta. Respondent by měl být s tímto plánem obeznámen a společně pracováno na jeho realizaci.

Tabulka č. 8 – k otázce č. 8

Víte, že existují různé projekty, které pomáhají připravit klienty na proces začleňování do společnosti ?	Počet odpovědí
Ano	3
Ne	27

Graf k tabulce č. 8

Vyhodnocení :

Otázkou č. 8 jsem chtěl zjistit, jestli mají respondenti informace o existenci projektů, které mohou usnadnit přípravu na jejich odchod z ústavního zařízení. 90 % odpovědí respondentů bylo záporných. Jen 10 % odpovědělo kladně, nikdo blíže názvy projektů nespécifikoval. Pobyt respondentů v zařízení není pobytem „uzavřeným“, měli by být konfrontováni s životem bez režimových prvků a účastnit se projektů, které se uskutečňují mimo zdi ústavu.

Tabulka č. 9 – k otázce č. 9

Kde probíhala příprava pro Vaše úspěšné začlenění do společnosti ?	Počet odpovědí
V rámci aktivit v objektu výchovného zařízení	20
V rámci víkendových pobytů mimo výchovné zařízení	12
V rámci vícedenních pobytů mimo výchovné zařízení	8

Graf k tabulce č. 9

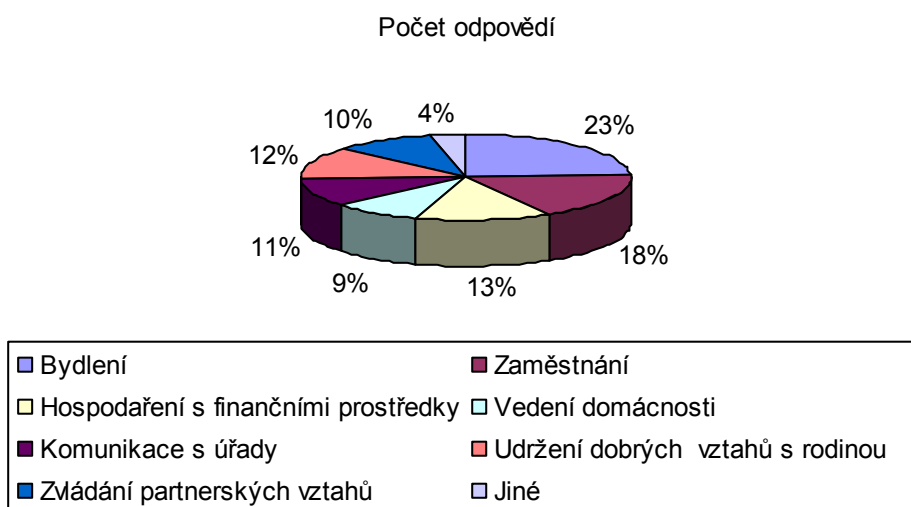
Vyhodnocení :

Otázka č. 9 se týká také systematické přípravy respondentů na životní situaci spojenou s odchodem z ústavního zařízení. 20 % respondentů odpovědělo, že probíhala v rámci aktivit přímo ve výchovném ústavu. 30% se zúčastnilo víkendových pobytů mimo zařízení a 20% i vícedenních pobytů.

Tabulka č. 10 – k otázce č. 10

Které znalosti v níže uvedených oblastech, jsou pro Vás důležité pro praktický život za zdmí ústavu ?	Počet odpovědí
Bydlení	27
Zaměstnání	20
Hospodaření s finančními prostředky	15
Vedení domácnosti	10
Komunikace s úřady	12
Udržení dobrých vztahů s rodinou	14
Zvládání partnerských vztahů	11
Jiné	4

Graf k tabulce č. 10

Vyhodnocení :

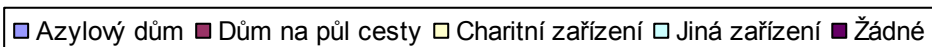
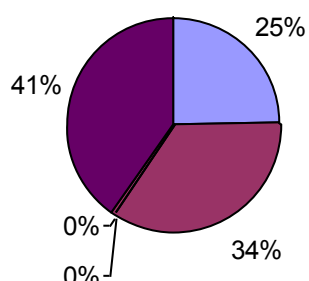
Touto otázkou jsem se zaměřil na téma budoucnosti respondentů a jejich intenzivnější přípravy před ukončením ústavní výchovy na okruhy, které považují za důležité pro praktický život. Z vybraných okruhů označilo 23% respondentů jako nedůležitější oblast bydlení, 18% oblast zaměstnání, 13% oblast hospodaření s finančními prostředky, 12 % udržení dobrých vztahů s rodinou, 11% umění komunikovat s úřady, 10 % zvládání partnerských vztahů, 9 % dovednosti s vedením domácnosti a 4 % uvedli v otázce „jiné“ své další vzdělávání a získání řidičského oprávnění.

Tabulka č. 11 – k otázce č. 11

Měl jste možnost v rámci přípravy na odchod z ústavu navštívit zařízení, která poskytují pobytové i jiné služby klientům po odchodu z ústavního zařízení ?	Počet odpovědí
Azylový dům	8
Dům na půl cesty	11
Charitní zařízení	0
Jiná zařízení	0
Žádné	13

Graf k tabulce č. 11

Počet odpovědí

Vyhodnocení :

Otázka č. 11 je orientačním ukazatelem, kde respondenti uvedli, která zařízení jim bylo umožněno v rámci přípravy navštívit. 34% respondentů navštívilo Dům na půl cesty, který je přímo zaměřen na tuto cílovou skupinu. 25% respondentů se seznámilo s prostředím Azylového domu. 41% respondentů nenavštívilo žádné zařízení.

Tabulka č. 12 – k otázce č. 12

Byla Vám nabídnuta možnost získat reálnou představu o bydlení v tzv. „cvičném bytě“?	Počet odpovědí
Ano	0
Ne	12

Vyhodnocení :

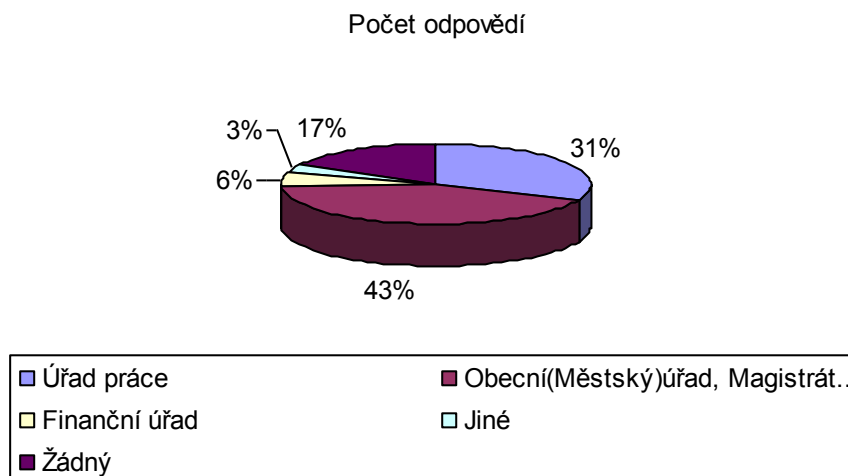
Otázka č. 12 je směřována k zjištění, jestli bylo respondentům nabídnuta možnost ověřit si své praktické dovednosti pod profesionálně vedeným dohledem, v reálném

prostředí tzv. „cvičného bytu“. Zde by mohli získat představu o tom, co je k reálnému životu zapotřebí. 100 % respondentů odpovědělo, že tuto nabídku nedostalo.

Tabulka č. 13 – k otázce č. 13

Bylo Vám umožněno navštívit osobně některý z těchto úřadů nebo institucí za účelem seznámit se s jejich agendou ?	Počet odpovědí
Úřad práce	11
Obecní(Městský)úřad, Magistrát..	15
Finanční úřad	2
Jiné	1
Žádný	6

Graf k tabulce č. 13

Vyhodnocení :

Otázkou č.13 jsem získal přehled o vzdělávání respondentů v praktických aktivitách.43% respondentům byla umožněna návštěva obecního(městského úřadu), magistrátu, 31% navštívilo úřad práce, 6% finanční úřad.Do řádku, kde měli respondenti uvést „jiný úřad“ nebo instituci, kterou navštívili, uvedli 3% respondentů soud. 17 % respondentů nenavštívilo osobně žádný z těchto úřadů .

Tabulka č. 14 - k otázce č. 14

Jste v kontaktu se sociálním kurátorem v místě svého trvalého bydliště ?	Počet odpovědí
Ano	15
Ne	15

Graf k tabulce č. 14

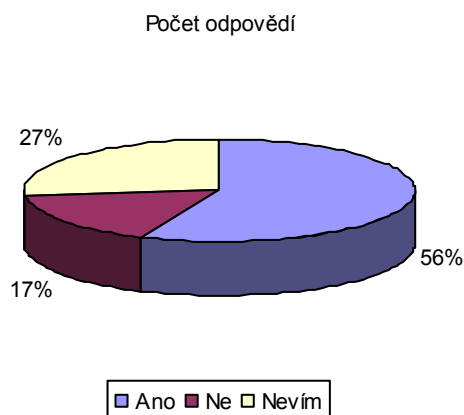
Vyhodnocení :

Otázku č. 14 jsem zařadil do dotazníku z toho důvodu, jelikož přikládám velkou důležitost spolupráci respondentů s kurátory pro mládež a sociálními kurátory, kteří působí v rámci Obecních úřadů s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště respondentů. V kontaktu se svými kurátory je jen 50 % respondentů. Respondenti, kteří jsou v kontaktu s kurátorem, měli specifikovat, s jakou problematikou se na něj mohli obrátit. Jen ve dvou případech bylo uvedeno, že se na něj obrátili s problémem dovolenky v rodině, v jednom případě řešil respondent s kurátorem možnosti bydlení i zaměstnání po odchodu z ústavu.

Tabulka č. 15 – k otázce č. 15

Pokud by se u Vás vyskytly nesnáze po odchodu ze zařízení, uvítal byste i následnou formu pomoci ze strany ústavu?	Počet odpovědí
Ano	17
Ne	5
Nevím	8

Graf k tabulce č. 15

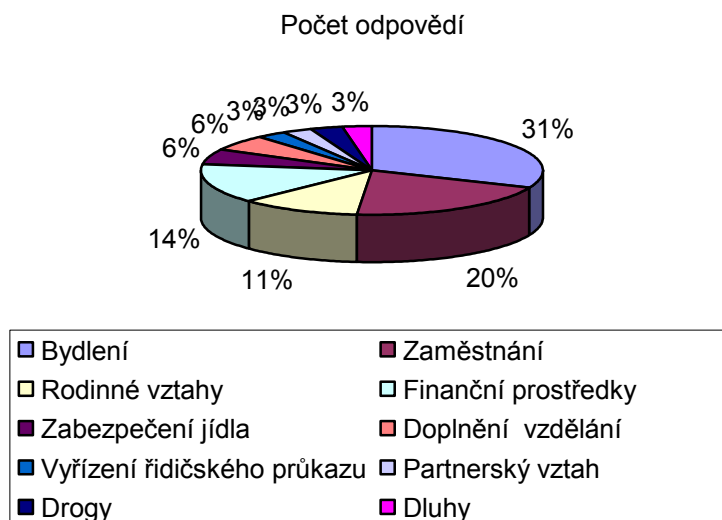
Vyhodnocení :

Otázka č. 15 je zaměřena na možnou následnou péči ústavu o respondenta i po odchodu z výchovného ústavu. Pokud došlo při pobytu respondenta v ústavním zařízení k vytvoření pozitivních sociálních vazeb s pracovníky ústavu, může jejich spolupráce přetrvávat i ve formě následné péče po odchodu respondenta z ústavu. 56% respondentů by v případě nesnázi uvítalo následnou formu pomoci ze strany ústavu, 17% respondentů by se na ústav neobrátilo. 27% respondentů neví, jak by se zachovalo.

Tabulka č.16 – k otázce č. 16

Co považujete ve Vašem případě za nejrizikovější problémy, které budete muset řešit po odchodu z výchovného ústavu ?	Počet odpovědí
Bydlení	11
Zaměstnání	7
Rodinné vztahy	4
Finanční prostředky	5
Zabezpečení jídla	2
Doplnění vzdělání	2
Vyřízení řidičského průkazu	1
Partnerský vztah	1
Drogy	1
Dluhy	1

Graf k tabulce č. 16

Vyhodnocení :

Otázkou č.16 jsem směřoval k vyjádření názoru respondentů na pro ně nejrizikovější oblasti k řešení po jejich odchodu z výchovného zařízení.

31% respondentů označilo jako nejrizikovější problém k vyřešení bydlení, 20% respondentů vidí jako problém zaměstnání, 14% finanční prostředky, 11% vidí největší riziko v rodinných vztazích, 6% v zabezpečení jídla, 6% v doplnění vzdělání, 3% v drogové závislosti, 3% v dluhové problematice a 3% v získání řidičského průkazu.

Tabulka k otázce č. 17

Rok narození respondentů	Počet respondentů
1995	2
1996	9
1997	17
1998	2

Vyhodnocení :

Otázka č. 17 má pro výzkum jen informativní charakter. Ukazuje věkové spektrum respondentů, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Nejvíce respondentů je ve věku 17-ti

let, kdy je potřeba začít s intenzivnější přípravou respondentů na jejich úspěšné začlenění do společnosti.

Tabulka k otázce č. 18

Délka pobytu respondentů ve výchovném ústavu	Počet respondentů
Méně než 1 rok	9
1-2 roky	13
Více než 2 roky	8

Vyhodnocení :

Informativního charakteru je i otázka č.18. Největší počet respondentů 13 je ve výchovném ústavu umístěno v období 1-2 let, 9 respondentů méně než 1 rok a 8 respondentů více než 2 roky. Převládá počet respondentů, kteří jsou v ústavní výchově umístěni více než 1 rok. Kontinuální sociální práce s respondentem v tomto časovém období umožňuje řešit jeho problémy s předstihem před jeho propuštěním.

6 Diskuse a návrh řešení

Cílem mé bakalářské práce bylo zjištění, jak klienti vnímají životní etapu po odchodu z ústavního zařízení a jestli jsou na ni připravováni. Tuto životní etapu klientů a přípravu na ni jsem popsal také v teoretické části bakalářské práce. Svým výzkumným šetřením jsem chtěl více proniknout do této problematiky, která je stále opomíjená a nedořešená. Za tímto účelem jsem provedl výzkumné šetření formou anonymních dotazníků na svém pracovišti ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně. Výzkumem jsem se také snažil o zodpovězení dílčích výzkumných otázek.

Hned v úvodu dotazníku jsem respondentům položil dosti zásadní otázku, která měla vyjádřit jejich názor na náročnost období, které pro ně nastane po opuštění ústavu. Výsledek, že 57 % respondentů si myslí, že toto období náročné nebude, mě nepřekvapil, ale utvrdil v tom, že respondenti si nechtějí připouštět žádné problémy, svou budoucnost vidí zkresleně a nereálně. Druhou otázkou jsem zjistil, že respondenti také podceňují svou přípravu na toto období, kdy 39% respondentů považuje přípravu za důležitou, ale 35 % ji vůbec nepostrádá. Z toho pro mě vyplývá, že respondenti tuto problematiku spíše vytěsňují, proto je potřeba ji s nimi individuálně řešit, připravovat je na možné problémy a konzultovat je s nimi.

Otázky č. 3-5 byly směřovány k rodinnému zázemí respondentů. Zde jsem zjistil, že 50% respondentů hodnotí své rodinné zázemí kladně. Je to určitě potěšující zjištění, ale ne vždy jde o vhodné podmínky, kam by se měl respondent vracet. Pokud se jedná o dysfunkční rodinné zázemí, sociálně patologický vývoj respondenta se po návratu do rodiny znovu nashazuje a dochází k opětovnému selhání. 53% respondentů jezdí domů alespoň jednou za měsíc, 37 % respondentů každý víkend. 2 respondenti se nestýkají s rodinou, ale mají zájem o obnovení vztahu. V navázání kontaktů s rodinou by měl být výchovný ústav nápomocen těmto respondentům ve spolupráci se sociálním kurátorem. Pozitivním zjištěním je, že jsou udržovány pravidelné kontakty respondentů s rodinným prostředím. Ve spolupráci sociálních kurátorů a výchovného ústavu by mělo být intenzivněji pracováno s rodinami klientů na jejich resocializaci a nápravě problémů, aby se respondenti mohli vracet do rodinného prostředí.

S těmito otázkami souvisí také otázka č. 6, kdy 47 % respondentů se chce vrátit do své původní rodiny a 40% by dalo přednost vlastnímu bydlení. Na tento samostatný život je potřeba se před odchodem z výchovného zařízení připravovat, a to stanovením dlouhodobých i krátkodobých cílů v návaznosti na „Program rozvoje osobnosti.“ Jestli jsou respondenti na odchod z ústavu připravováni formou individuální přípravy, odpovědělo 50% kladně a 50% záporně. Zde by mělo dojít ke zkvalitnění sociální práce s klientem ze strany výchovného zařízení.

V otázce č.8 byli respondenti dotazováni, jestli jsou obeznámeni s projekty, které jsou pro ně cíleně určeny. 90 % respondentů odpovědělo záporně. 10% odpovědělo kladně, ale žádný konkrétní projekt neuvědli. 9.otázkou jsem chtěl získat informaci o tom, jestli si respondenti vůbec přípravu na sociální začleňování uvědomují. 50% respondentů zaznamenalo přípravu v rámci aktivit ve výchovném zařízení, 30 % se zúčastnilo aktivit v rámci víkendových pobytů a 20 % ve vícedenních pobytech. Výjezdy mimo ústav jsou pro přípravu klientů vhodnější. V rámci různých projektů se mohou respondenti dostat do jiného prostředí a mezi jinou skupinu lidí. S klienty je pracováno formou individuálního i skupinového poradenství, mohou navštívit různé typy zařízení(dům na půl cesty, úřady).

10. otázka se týká zjištění oblastí, o kterých respondenti mají nejméně vědomostí a chtěli by přípravu zlepšit. Z vybraných okruhů patřila na první místo problematika bydlení, dále na druhé místo zaměstnání a na třetí hospodaření s finančními prostředky. Otázkami č.11-13 jsem zkoumal, jak probíhá příprava respondentů na sociální začleňování. 41% dosud nenavštívilo žádné zařízení, které by jim mohlo nabídnout pobytové i jiné služby po odchodu z ústavu. Nebyla jim umožněno ověřit si své praktické dovednosti v tzv. „cvičném bytě.“17 % respondentů dosud nenavštívilo osobně žádný úřad nebo instituci, kde si budou vyřizovat po odchodu z ústavu své osobní záležitosti.

V otázce č. 14 byli respondenti dotazováni, jestli jsou v kontaktu se sociální kurátorem. 50 % odpovědělo kladně a 50 % záporně. Jen dva respondenti blíže specifikovali, s jakou problematikou se na kurátora obrátili. Spolupráce klientů se sociálními kurátory by měla být samozřejmostí. Do doby zletilosti klientů má výchovné zařízení pravidelně navštěvovat kurátor pro mládež, který má spolupracovat také s ústavem i rodinou. Před dosažením zletilosti klienta by mělo dojít ke kontaktu sociálního kurátora s klientem a

odborníky ve výchovném zařízení za účelem přípravy na plynulý přechod klienta do života mimo zařízení. Sociální kurátor má za úkol v návaznosti na kurátora pro mládež spolupracovat s rodinami klientů s cílem zlepšit jejich vzájemné vztahy.

56% respondentů by také uvítalo, následnou formu pomoci po odchodu z ústavu. Pokračováním spolupráce s klientem po odchodu z výchovného ústavu by bylo možno získat zpětnou vazbu o jejich úspěšném či neúspěšném začlenění do společnosti.

Otázkou č. 16 jsem se chtěl respondentů dotázat, jaký problém z jejich pohledu bude pro ně nejrizikovějším, do které oblasti by měla směřovat jejich příprava. Jako nejrizikovější označili respondenti problém bydlení(31%), zaměstnání(20%), finanční prostředky(14%) a rodinné vztahy(11%).

Otázky č.17 a 18 jsou informativního charakteru. Jedná se o věkovou skladbu respondentů a délku pobytu ve výchovném ústavu. Jedná se o získání informací za účelem zhodnocení, kolik respondentů je ve věkové skupině, u které by měla být příprava na opuštění ústavu intenzivnější s přihlédnutím k délce pobytu ve výchovném zařízení.

Výzkumem jsem došel k zjištění, že klienti mají nereálné představy o etapě života mimo zdi výchovného ústavu, nevnímají její složitost a podceňují přípravu na ni. Z odpovědí respondentů na otázky jejich připravenosti na odchod z ústavu je patrné, že nejsou systematicky připravováni.

Odpověď na dílčí cíl č.1: Bylo zjištěno, že jen 39 % respondentů považuje svou přípravu na novou životní situaci za důležitou. 26% respondentů neví, jestli je pro ně příprava přínosná. Respondenti se nechtějí již předem zatěžovat starostmi, které později přijdou. Určitě o své budoucnosti přemýšlejí, převažují zde spíš nereálná očekávání a vytěsňování možných problémů.

Odpověď na dílčí cíl č. 2: Zde vyšlo najevo, že respondenti vidí největší problém v oblastech bydlení, zaměstnání, financí a rodinných vztahů.

Odpověď na dílčí cíl č.3: V tomto případě se projevilo, že následná péče o respondenty není systematicky zajišťována a spolupráce mezi sociálním kurátorem, respondentem, rodinou a výchovným ústavem není funkční.

V rámci svého výzkumu se mi podařilo zjistit nedostatky, které mohou negativně ovlivňovat proces klientů při sociálním začleňování do společnosti. Tyto poznatky bych chtěl uplatnit pro interní potřeby svého pracoviště jako návrhy na vypracování metodiky, která se zabývá touto problematikou.

Návrhy řešení :

- vytvoření systematické metodiky přípravy klientů na proces sociálního začleňování do společnosti v rámci podmínek výchovného zařízení,
- více motivovat klienty k vlastní odpovědnosti za svou budoucnost,
- zkvalitnit „Plány rozvoje osobnosti“ na základě spolupráce všech zainteresovaných pracovníků a hlavně klienta,
- zlepšit úroveň vědomostí a dovedností klientů, potřebných do reality běžného společenského prostředí,
- realizace tzv. „cvičného bytu“ pro trénink dovedností klientů,
- v rámci volnočasových aktivit zkvalitnit sociální výcvik klientů-nácvik řešení konkrétních situací(žádost o zaměstnání, evidence na úřadu práce, hledání bydlení, oddlužení, drogová problematika),
- seznámit klienty s projekty, které jsou zaměřené na jejich přípravu do samostatného života, s možností podílet se na jejich přípravě,
- ve spolupráci se sociálním kurátorem vyhledávat v místě bydliště sociální služby, které se zabývají individuální prací s klientem např. formou doprovázení,
- navázat intenzivní spolupráci klienta se sociálním kurátorem a kurátorem pro děti a mládež, aby byla zjištěna kvalitní následná péče o klienta po odchodu z ústavu,
- pořádání případových konferencí před odchodem klienta se zařízení – individuálně plánovat postup, který by měl vést k jeho plynulému odchodu,
- specializovat a zapojit se do projektů, které se zaměřují na klienty ve výstupní fázi (grantové projekty, projekty z nadací) a čerpat finanční prostředky z projektů MS kraje spolufinancované ze zahraničních zdrojů,
- v rámci následné péče o klienty jim poskytovat poradenské služby i po jejich odchodu zřízením poradenského pracoviště,
- realizovat pro klienty vícedenní pobyty – výchovné, vzdělávací, psychoterapeutické mimo prostředí výchovného ústavu.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zaměřil na problematiku sociálního začleňování klientů, kteří po dovršení zletilosti opouštějí ústavní zařízení. Tito klienti potřebují mnoho pomoci. V období svého pobytu v ústavním zařízení jim je poskytována materiální i sociální podpora, která odchodem ze zařízení pro ně končí. Zůstanou často osamoceni se svými problémy, které neodkážou vlastními silami řešit, jelikož na ně nejsou připraveni.

Problematika sociálního začleňování těchto klientů do společnosti je v současné době největším negativem převýchovného procesu ve všech zařízeních s ústavní a ochrannou výchovou. V současné situaci není opora ani v platné legislativě České republiky, kde není ukotven komplexní systém, který je finančně podporovaný a odborně garantovaný státem, který by umožnil zkvalitnit přípravu klientů, kteří opouštějí ústavní zařízení.

Pracuji ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně jako výchovný pracovník s touto skupinou klientů a tato problematika se mě přímo dotýká. Domnívám se, že klienti, kteří odcházejí z našeho zařízení, nejsou dostatečně připraveni na život v běžné společnosti. Nemají dostatek potřebných informací, nejsou samostatní a většinou jim chybí podpora jejich rodiny. Někdy i jejich velká snaha se začlenit, může být zmařena dysfunkčním rodinným prostředím a netečností společnosti. Nepřípravenost klientů na tuto životní etapu, může mít negativní následky pro jejich další život.

Cílem mé práce bylo zjištění, jak klienti vnímají životní etapu po odchodu z ústavního zařízení a jestli jsou na ni připravováni. Dle svého dotazníkového šetření jsem dospěl k výsledku, že klienti nemají reálnou představu, co je za branou ústavu čeká a podceňují přípravu na tuto realitu. Jejich příprava není systematická, hlavně chybí motivační prvky, které by přiměly klienty o své budoucnosti přemýšlet a plánovat ji.

Z výzkumu vyplynuly skutečnosti, které negativně ovlivňují přípravu na úspěšné začleňování klientů do společnosti. Svými návrhy bych chtěl přispět ke zkvalitnění metodického postupu systematické přípravy klientů na proces sociálního začleňování ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně.

Seznam literatury :

DRTILOVÁ, Jana, KOUKOLÍK, František. *Odlišné dítě*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1994. 136 s. ISBN 80-7021-097-4.

GOJOVÁ, Alice (ed.) *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

GOTTWALDOVA, Martina a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J. Pestalozziho o.p.s., Chrudim 20.

LANGMEIER, Josef, MATĚJÍČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 3. vydání. Praha, 1974. 400 s. ISBN 08-049-74.

MATĚJÍČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, Oldřich kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha, 1995. ISBN 80-85850-08-7.

MATĚJÍČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilema náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-90-7400-061-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Legislativa :

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství.*

Komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4.

ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád.* 4. vydání. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0.

Vyhláška č. 438/2006 Sb. , *kteřou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*

Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže*

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů

Přílohy :

Příloha č. 1 : Dotazník

DOTAZNÍK

Jmenuji se Václav Novotný a studuji na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci 3. ročník oboru Sociální pedagogika. Rád bych Vás požádal o spolupráci při vyplnění anonymního dotazníku na téma **Sociální začleňování klientů s nařízenou ústavní výchovou do společnosti po dosažení zletilosti**. Výsledky jsou určeny pro potřeby výzkumu prováděného v mé bakalářské práci. Velmi si vážím Vašich názorů, které mi v tomto dotazníku poskytnete.

Vámi vybranou odpověď zakroužkujte.

1. Myslíte si, že odchod z ústavu a začlenění do společnosti bude pro Vás náročným obdobím?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

2. Je pro Vás důležité se na tuto životní situaci předem připravovat ?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

3. Jak hodnotíte rodinné zázemí, kde jste vyrůstal ?

- a) Kladně
- b) Záporně
- c) Nevím

4. Jak často se stýkáte s rodinou ?

- a) Každý víkend
- b) Aspoň jednou měsíčně
- c) V době školních prázdnin
- d) Vůbec se nestýkáme(dopište proč).....

5. Přestože se nestýkáte, máte zájem o obnovení vztahu s rodinou?

Na tuto otázku odpovídají jen Ti, kteří označili u předchozí otázky č. 4 odpověď d).

- a) Ano
- b) Ne

6. O jaké možnosti bydlení uvažujete po ukončení ústavní výchovy ?

- a) V původní rodině
- b) V ústavním zařízení
- c) V Domě napůl cesty, v Azylovém domě.....
- d) Vlastní bydlení

7. Byla s Vámi řešena individuálně příprava na odchod z ústavu v rámci „Programu rozvoje osobnosti“?

- a) Ano
- b) Ne

8. Víte, že existují různé projekty, které pomáhají připravit klienty na proces začleňování do společnosti ?

a) Ano - Které ?.....

b) Ne

9. Kde probíhala příprava pro Vaše úspěšné začlenění do společnosti ?

Můžete označit i více možností.

a) V rámci aktivit v objektu výchovného zařízení

b) V rámci víkendových pobytů mimo výchovné zařízení

c) V rámci vícedenních pobytů mimo výchovné zařízení

10. Které znalosti, v níže uvedených oblastech, jsou pro Vás důležité pro praktický život za zdi ústavu ?

Můžete označit i více možností. V případě „Jiné“ dopište Vaše odpovědi.

a) Bydlení

b) Zaměstnání

c) Hospodaření s finančními prostředky

d) Vedení domácnosti

e) Komunikace s úřady

f) Udržení dobrých vztahů s rodinou

g) Zvládání partnerských vztahů

h) Jiné.....

**11. Měl jste možnost v rámci přípravy na odchod z ústavu navštívit zařízení, která poskytují pobytové i jiné služby klientům po odchodu z ústavního zařízení ?
Můžete označit i více možností. V případě odpovědi „jiná zařízení“ dopište Vaše odpovědi.**

- a) Azylový dům
- b) Dům napůl cesty
- c) Charitní zařízení
- d) Jiná zařízení – uveďte
- e) Žádné

12. Byla Vám nabídnuta možnost získat reálnou představu o bydlení v tzv. „cvičném bytě“?

- a) Ano
- b) Ne

13. Bylo Vám umožněno navštívit osobně některý z těchto úřadů nebo institucí za účelem seznámit se s jejich agendou ?

Můžete označit i více možností. V případě odpovědi „jiné“ dopište Vaše odpovědi.

- a) Úřad práce
- b) Obecní(Městský) úřad, Magistrát..
- c) Finanční úřad
- d) Jiné – uveďte.....
- e) Žádné

14. Jste v kontaktu se sociálním kurátorem v místě svého trvalého bydliště ?

V případě, že odpovíte ano, doplňte prosím odpověď.

a) Ano - S jakými problémy jste měl možnost se na něj obrátit ?

.....
.....

b) Ne

15. Pokud by se u Vás vyskytly nesnáze po odchodu ze zařízení, uvítal byste i následnou formu pomoci ze strany ústavu?

a) Ano

b) Ne

c) Nevím

16. Co považujete ve Vašem případě za nejrizikovější problémy, který budete muset řešit po odchodu z výchovného ústavu ?

.....
.....
.....
.....

17. Uved'te, prosím, rok Vašeho narození

.....

18. Uved'te, prosím, délku pobytu ve výchovném ústavu

.....

Děkuji Vám za čas, který jste věnoval vyplnění dotazníku.